

Verrassend bewijs van Hollands Glorie op ornithologisch gebied

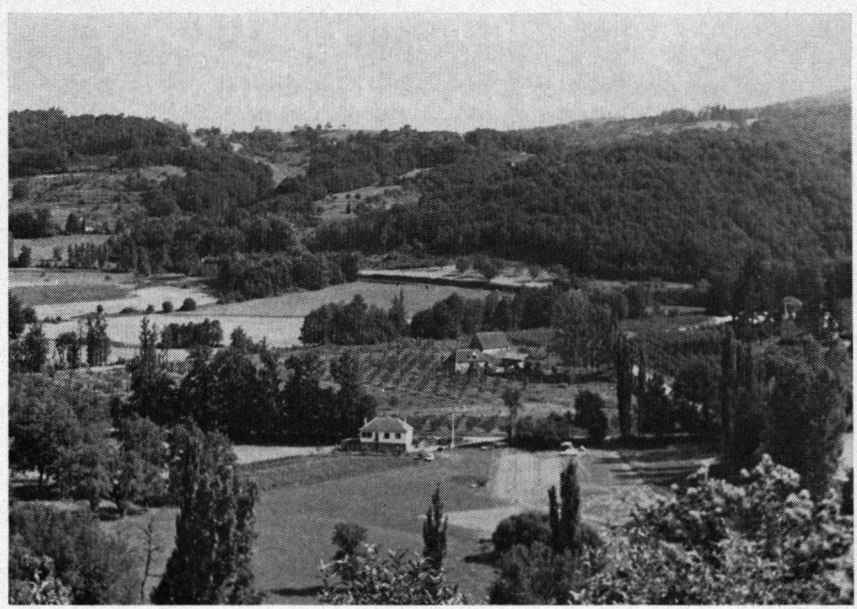
Door A. Hoogerwerf

Gedurende juli 1968 heb ik ruim drie weken gekampeerd aan de oever van de Dordogne ter hoogte van Beaulieu, circa 225 km beoosten Bordeaux en 50 km ten zuiden van Tulle, circa 300 km benoordwesten de Middellandse Zee en even ver ten oosten van de Atlantische Oceaan. Over de weg ligt deze plek ongeveer 1100 km ten zuiden van het Noord Hollands Duinreservaat tussen Wijk aan Zee en Bergen (Noord-Holland), hemelsbreed rond 900 km.

Tijdens bijna dagelijks verrichte vogelwaarnemingen werd ik getroffen door de geringe verschillen in samenstelling en dichtheid van voorkomen der waargenomen soorten met het hierboven aangeduide gebied in Nederland waarmee ik goed vertrouwd ben. Dit ondanks de zeer opvallende verschillen op geomorfologisch, topografisch en botanisch gebied.

Die ornithologische overeenkomst in de maand juli — dus in een periode waarin van invloed als gevolg van migratie niet kan worden gesproken — van twee zo belangrijk van elkaar verschillende en zó ver van elkaar verwijderd liggende gebieden deed mij besluiten hieraan op deze plaats meer bekendheid te geven, ook al omdat iets dergelijks tot nu toe in de nu gepresenteerde vorm niet of nauwelijks werd gedaan. Het moge andere vacatiegangers aanmoedigen om dergelijke bijdragen samen te stellen voor andere delen van Europa, want het moet ons tot voldoening stemmen en met trots vervullen, dat ons kleine, steeds dieper in de poel van industrialisatie en overbevolking wegzinkende land hedentendage (nog) zó glansrijk een vergelijking kan doorstaan met paradijsachtige streken als waarvan in dit geval sprake is. Ons aller streven moet op bestendinging van deze gunstige toestand gericht blijven.

Het hierboven aangeduide duingebied verschilt — populair gesproken — niet belangrijk van de meeste duinstreken langs Hollands westkust. Een nauwkeurige beschrijving van het Noord Hollands Duinreservaat wordt door Verkerk (1967) gegeven. Een groter verschil dan bestaat tussen dit gebied en het hier te bespreken areaal in Zuid Frankrijk is bijna niet denkbaar. De door de Dordogne „beheerste” streek is zeer geaccidenteerd, zodat het buiten de smalle

Panorama nabij Beaulieu

Dordognevallei nauwelijks mogelijk is een kwartier te wandelen zonder in heuvelland te belanden. Die heuvels zijn grotendeels begroeid met licht tot middelmatig zwaar aaneengesloten bos of struikgewas, dat wordt afgewisseld met land- en tuinbouwgronden en in geringe mate met veeweiden of hooiland. Het percentage braakliggende gronden is vrij hoog en menselijke nederzettingen van enige betekenis zijn niet talrijk. Opvallende elementen in de hogere vegetatie zijn eik, beuk, esdoorn, tamme kastanje, populieren, waaronder de zeer decoratieve Italiaanse populier, pseudo-accacia, els en plataan (vooral langs de wegen) en wat coniferen. Zwaar geboomte is zeldzaam, want niet aangeplante loofbomen dikker dan 50 cm waren uitzonderingen. Verreweg de meeste bomen waren van een belangrijk kleiner kaliber. In de ondergroei werden vooral veel bramen en varens opgemerkt, waaronder de adelaarsvaren een belangrijke plaats innam. Plaatselijk werd zwaar naaldhout aangetroffen dat soms veel te lijden had van klimop, die in een dicht kleed de grond bedekte en tot in de toppen der hoogste coniferenstammen en takken voortwoekerde.

Op de in cultuur gebrachte gronden vallen de volgende vruchtbomen op: walnoot, perzik, abrikoos, pruim, peer en appel, waarbij beide laatste soorten van de minste betekenis, de eerste het belangrijkste zijn; de hazelnoot werd zelden ontmoet. De cultuur van druiven is van geringe betekenis in deze streek, maar verschillende graansoorten, mais, aardappelen, voerbieten en andere als veevoeder bekende gewassen worden veelvuldig aangeplant; in mindere mate verschillende groentensoorten en wat tabak. Het weide-areal is betrekkelijk klein, evenals het voor de hooibouw gereserveerde deel, maar braakliggende terreinen waren vrij omvangrijk beschikbaar.

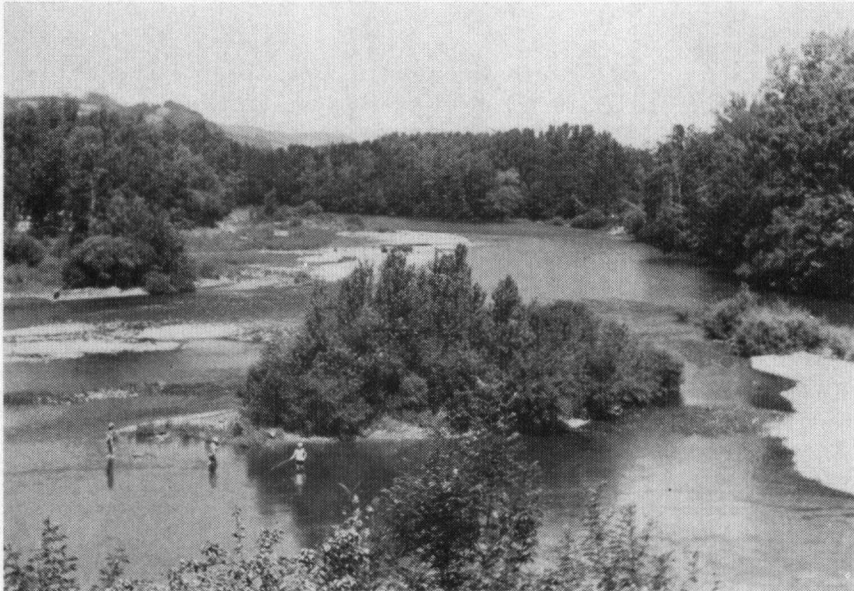
De Dordogne varieert binnen het waarnemingsareal in breedte van 75 tot

150 meter, maar is erg ondiep en op de meeste plaatsen gemakkelijk doorwaadbaar; het doorgaans glasheldere water stroomt over een bedding van stenen tussen over 't algemeen beboste steilwandige oevers. Een bovenstrooms gebouwde stuwdam maakt het mogelijk het waterpeil onder contrôle te houden. Het aantal in deze rivier uitmondende beekjes is binnen het door ons regelmatig bezochte gebied uitermate gering, ofschoon de regenval gedurende ons verblijf abnormaal hoog was.

Enkele malen werd de omgeving van Padirac bezocht, een gebied dat 20-30 km bezuiden Beaulieu ligt. Dit is een onvruchtbare streek waar veelal uitgestrekte, uitgebleekte kalksteenplateaux en -richels aan de dag treden waartussen een armeterige vegetatie van grasachtige gewassen en lage kruiden groeit, met een schaarse hogere begroeiing van vooral eiken en lage coniferen, waarbij vooral jeneverbes opvalt. Er is daar weinig land- en tuinbouw en slechts een gering aantal runderen en schapen vond er iets van hun gading toen we die streek bezochten. Het was de enige plaats waar de hop en de snor werden vastgesteld en waar de boomleuwerik regelmatig werd gezien.

De terreingesteldheid en de vegetatie van het waarnemingsareaal, dat in hoogte varieerde van 140 tot ca. 250 m boven zee, en de over louter rolstenen stromende, heldere rivier deden mij vaak aan bepaalde regenrijke delen van Java denken, een indruk die nog werd versterkt door het milde tot warme klimaat. De haast dagelijks, vooral 's nachts vallende regen zorgde ervoor dat deze streek ook gedurende dit deel van de zomer de naam „Pays vert" alle eer aan deed. Dit moet in 1967 gedurende dezelfde maand geheel anders zijn geweest, want toen zou bij een haast ondragelijke hitte nauwelijks enige regen zijn gevallen, waardoor veel bomen — waaronder vooral de pseudo-acacia's — hun

De Dordogne gezien vanaf de brug te Beaulieu

Doorkijk over de Dordogne vanaf onze kampeerplaats

bladeren lieten vallen en het gras en de lagere kruiden tot hooi verdroogden. Deze twee zomers waren vermoedelijk uitersten.

Hier volgt een overzicht van alle te Beaulieu en omgeving vastgestelde vogelsoorten. Met uitzondering van de nachtegaal, die slechts op drie avonden werd gehoord, maar geen enkele maal gezien, gaat het hieronder om zicht-, meestal gecombineerd met geluidswaarnemingen.

buizerd
 havik
 zwarte wouw
 slechtvalk
 fazant
 waterhoentje
 tortel
 koekoek
 steenuil
 gierzwaluw
 ijsvogel
 hop
 groene specht
 grote bonte specht
 middelste bonte specht
 draaihals
 boomleeuwerik
 boerenzwaluw
 huiszwaluw
 oeverzwaluw
 wielewaal
 zwarte kraal
 ekster
 vlaamse gaai
 koolmees
 pimpelmees
 glanskopmees
 staartmees
 boomklaver
 boomkruiper
 winterkoning

zanglijster
 merel
 roodborsttapuit
 gekraagde roodstaart
 zwarte roodstaart
 nachtegaal
 roodborst
 snor
 kortvleugel spotvogel
 zwartkop tuinfluiter
 grasmus
 tijftjaf
 fluiter
 goudhaantje
 grauwe vliegenvanger
 boomieper
 witte kwikstaart
 grote gele kwikstaart
 gewone gele kwikstaart
 roodkop klauwier
 grauwe klauwier
 groenling
 spreeuw
 putter
 Europese kanarie
 kneu
 goudvink
 vink
 cirgors
 huismus
 ringmus

In dit overzicht van slechts 62 soorten worden er maar *drie* genoemd, die

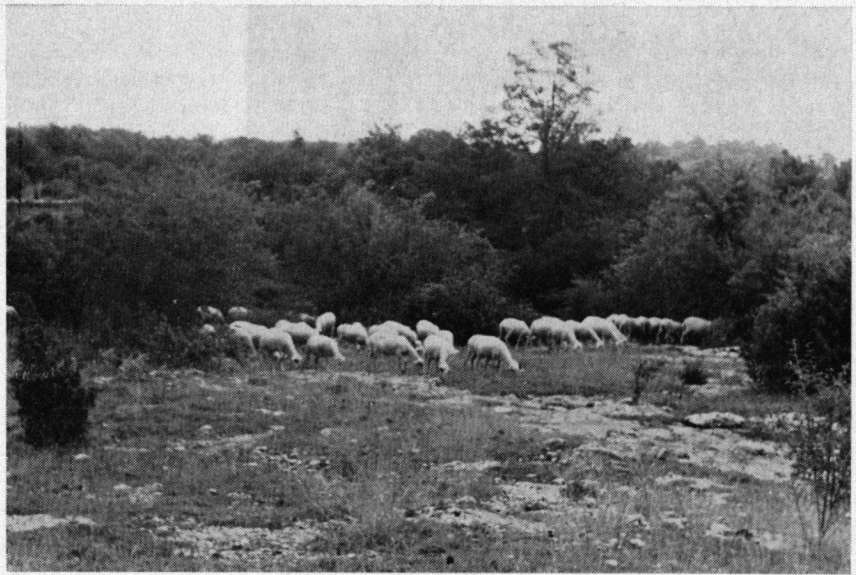
binnen het Franse gebied werden vastgesteld en in het geheel niet bekend zijn van het hier besproken duingebied, t.w. de *kortvleugel- of Orpheusspotvogel*, *middelste bonte specht* en *cirlgors*, welke ook in de rest van Nederland als zeldzame dwaalgasten staan genoteerd. Eerstgenoemde soort vestigde in de eerste plaats de aandacht op zich door het mij volkomen onbekende geluid, waarna de vogel (op 9 juli) in de top van een hoge Italiaanse populier gemakkelijk werd vastgesteld; de gelere onderdelen en rondere vleugels werden als meest opvallende kenmerken genoteerd. Enige tijd later werd de waarneming op ongeveer dezelfde plaats bevestigd, zodat het vermoedelijk om dezelfde vogel ging. De middelste bonte specht en de cirlgors zijn regelmatig waargenomen soorten.

Groter is het aantal soorten, dat in het duinreservaat als zeldzaam of minder gewoon en in de omgeving van Beaulieu als gewoon of niet zeldzaam mag worden beschouwd; hiertoe behoren: zwarte wouw, draaihals, boomleeuwerik, oeverzwaluw, wielewaal, staartmees, boomklever, boomkruiper, roodborsttapuit, zwarte roodstaart, grote gele kwikstaart, fluitier, roodkop-klauwier, grauwe klauwier, putter en Europese kanarie. De boomleeuwerik geleek in het Franse gebied talrijker dan de boompieper; eerstgenoemde soort werd op uiteenlopende plaatsen waargenomen, vooral binnen het hierboven aangeduide droge onvruchtbare gebied rondom Padirac waar ook het broeden kon worden vastgesteld, omdat twee volwassen vogels met voer werden opgemerkt in gezelschap van minstens één vliegvlug jong. Niet alleen het geluid van beide soorten is duidelijk verschillend, maar vooral het profiel van de vliegende boomleeuwerik is geheel anders dan dat van de boompieper. Behalve op de grond werden de vogels vooral op lage takkenschelven gezien, maar eveneens op hoog geboomte. De grauwe vliegenvanger — ofschoon zeker niet ongewoon in het duinreservaat — is in Beaulieu en omgeving veel talrijker.

Als de hier gemaakte vergelijking tussen deze twee gebieden wordt uitgebreid tot bepaalde delen van overig Nederland, blijven slechts de *zwarte wouw* en de *roodkopklauwier* als zeldzame soorten over en misschien de *draaihals*.

Hiertegenover staat een even groot aantal soorten, dat binnen het duingebied gewoon is, maar in Beaulieu als zeldzaam tot minder gewoon werd ervaren; dit zijn: bosfazant, waterhoentje, tortel, koekoek, zwarte kraai, ekster, vlaamse gaai, zanglijster, nachtegaal, grasmus, boompieper, witte kwikstaart, gele kwikstaart, spreeuw, kneu en ringmus. Talrijk waren de dagen waarin zwarte kraai, ekster en vlaamse gaai niet werden vastgesteld, maar het gebeurde ook dat 3 tot 4 zwarte kraaien en soms ook eksters tegelijk werden gezien, eens zelfs circa 20 kraaien op een pas afgeogst graanveld. Het feit, dat het geroep van de koekoek niet eenmaal meer werd gehoord kan ertoe hebben geleid dat de soort ten onrechte als zeldzaam werd genoteerd en het na de eerste waarnemingsdagen geheel ontbreken van het gezang van de nachtegaal kan ook tot een verkeerde gevolgtrekking t.a.v. deze soort hebben geleid.

Vooral het zeldzame of weinig talrijke voorkomen van fazant, vlaamse gaai, grasmus, gewone gele kwikstaart, spreeuw, kneu, en ringmus wekte verbazing. De kneu werd slechts regelmatig binnen een betrekkelijk klein areaal opgemerkt, *nooit* daarbuiten; de bosfazant en gewone gele kwikstaart werden maar

Het armetlerige kalksteen areaal van Padirac

eenmaal vastgesteld, ofschoon het geschikte biotoop overvloedig beschikbaar was, uitgezonderd misschien voor wat de gele kwikstaart betreft. Ook voor het waterhoentje ontbrak veelal het geschikte biotoop en de soort werd slechts opgemerkt in een aangelegde visvijver waar ook het broeden werd vastgesteld. Hoegenaamd geen verschil in frequentie van voorkomen werd geconstateerd voor de volgende soorten: gierzwaluw, groene specht, boerenzwaluw, koolmees, pimpelmees, glanskopmees, winterkoning, gekraagde roodstaart, roodborst, zwartkop-tuinfluitser, tjiftjaf, groenling en vink.

In beide gebieden als zeldzaam of minder gewoon mogen de volgende soorten worden gezien: buizerd, havik, slechtvalk, steenuil, ijsvogel, hop, grote bonte specht, snor en goudvink. De buizerd werd tweemaal gezien, eens vermoedelijk twee volwassen en een jong exemplaar, de havik slechts eenmaal: een rond-cirkelende vogel boven een zwaar bebost ravijn. Ook de slechtvalk werd maar bij één gelegenheid vastgesteld, in een bosrijke streek waar een zwarte wouw werd achtervolgd. De ijsvogel werd slechts enkele malen gezien langs de oever van de Dordogne nabij onze kampeerplaats waar vermoedelijk twee van deze vogels huisden. Eenmaal werd de steenuil gezien: tijdens een erg donkere ochtend in het kozijn zittend van een in vervallen staat verkerende schuur, waaruit nog een tweede exemplaar werd opgejaagd. De soort wordt met enige reserve bij deze groep van zeldzame vogels ingedeeld, omdat schrijver in beide gebieden geen duidelijk inzicht heeft inzake de frequentie van voorkomen, zoals dit geldt voor de meest andere uilen waarvan er geen te Beaulieu werd vastgesteld, hoewel ze er zeker wel zullen voorkomen. Hop en snor werden uitsluitend waargenomen binnen het hierboven aangeduide kalksteen-gebied rond Padirac, beide soorten bij twee verschillende bezoeken en steeds maar één

enkel exemplaar. Voor eerstgenoemde soort gelek dit het geëigende milieu maar voor de snor bepaald *niet*, zodat de in lage struiken geziene vogel wellicht het gewoonlijk door hem bewoonde habitat reeds had verlaten. De goudvink — slechts één exemplaar — werd tweemaal op ongeveer dezelfde plaats (vlakbij Beaulieu) gezien, langs een door struikgewas lopend paadje, grenzend aan pas gemaaid hooiland.

Omdat bij de beschouwing van de vogels van het Noord-Hollands Duinreservaat waarnemingen verspreid over het gehele jaar werden benut, is het duidelijk dat de vergelijking een weinig geflatteerd is ten gunste van dit gebied. Indien wij ons zouden beperken tot dezelfde maand (juli) als waarop de Franse waarnemingen betrekking hebben, zouden de volgende soorten van de Hollandse lijst moeten worden geschrapt, omdat zij het duingebied en omgeving slechts als doortrekker bezoeken: buizerd, havik, zwarte wouw, slechtvalk, ijsvogel, draaihals, zwarte roodstaart, snor, grote gele kwikstaart, roodkop-klauwier, goudvink, terwijl het voor wat Beaulieu betreft zeker wel om broedvogels handelt, waarop misschien de snor een uitzondering maakt.

Tot de meest gewone, dagelijks waargenomen vogels van Beaulieu en omgeving behoorden tijdens mijn waarnemingsperiode de volgende soorten: gierzwaluw, boerenzwaluw, huiszwaluw, koolmees, boomklever, roodborsttapuit, zwartkop, tiftjaf, grauwe vliegenvanger, putter, Europese kanarie en vink. Terwijl eveneens beslist niet zeldzaam konden worden genoemd: middelste bonte specht, pimpelmees, glanskop, staartmees, boomkruiper, winterkoning, merel, zwarte roodstaart, roodborst, fluit, goudhaantje, grote gele kwikstaart, roodkop-klauwier, grauwe klauwier, groenling, cirlgors en huismus. Ten aanzien van de huiszwaluw, boerenzwaluw en grote gele kwikstaart moet echter worden opgemerkt, dat hun talrijkheid vooral plaatselijk erg opviel, omdat deze beide zwaluwsoorten in groot aantal nestelden onder een grote brug nabij onze kampeerplaats en de Dordogne door zijn steenbedding en rotsige oevers een uitstekend habitat voor de grote gele kwikstaart vormde. Deze laatste soort werd nergens anders vastgesteld dan langs deze snel stromende rivier waar ook de witte kwikstaart een regelmatig geziene vogel was.

De gedurende veertien uiteenlopende dagen uitgevoerde tellingen van het aantal waargenomen vogelsoorten, dat tijdens de 3-5 uren durende voettochten werd vastgesteld leverden zeer matige resultaten op: ze varieerden van 23 tot 39 soorten en het maximum werd slechts eenmaal bereikt. Dit cijfer ligt belangrijk lager dan in het hier besproken Hollandse gebied, want in een overeenkomstig tijdsbestek in juli kan men daar zonder veel moeite dagelijks 45 tot 50 soorten waarnemen en met wat geluk kan dit aantal worden overtroffen. Dit geldt zeker voor veel gebieden in Nederland zonder dat het nodig is van enig vervoermiddel gebruik te maken, want het benutten van zulke middelen kan de situatie uiteraard zeer gunstig beïnvloeden en maakt een vergelijking zinloos.

Hoewel er niet aan behoefte te worden getwijfeld dat de vogelstand ook binnen het hier besproken deel van Frankrijk te lijden zal hebben van de jacht en daarmee gelijk te stellen menselijke activiteiten, was dat aan de vogeldichtheid en de gedragingen van de vogels niet te merken. Het is mijn overtuiging dat de hier geschilderde situatie daardoor niet werd beïnvloed. Het was een dage-

Coniferenbos met veel ondergroei en klimop nabij Beaulieu

lijkse ervaring dat koolmezen, boomklevers en vinken rondom onze tenten fourageerden, waarbij koolmezen op de knie gelegd voedsel op hun gemak consumeerden, onder onze in de tent staande stoelen of tafel rond scharrelden of op andere wijze blijk gaven voor de mens geen vrees te koesteren! Daarentegen wees de grote schaarste aan haar- en vederwild vermoedelijk wél op menselijk optreden, want gedurende ons gehele verblijf op de hierboven besproken plaats werden op onze dagelijkse omzwervingen slechts eens een haas en een wild konijn opgemerkt en maar één fazantehen! Van enig ander veerwild viel niets te bespeuren: geen patrijs of houtsnip werd ontmoet en evenmin werd ook maar één houtduif gezien of gehoord, terwijl ook het aantal tortels gering was. Ook de stootvogels waren gering in aantal; de in dit overzicht genoemde soorten werden (met uitzondering van de zwarte wouw) vastgesteld op grond van slechts één of twee waarnemingen en ook de zwarte wouw was, hoewel niet zeldzaam, geen dagelijks geziene verschijning.

Het lijkt mij opvallend dat, behalve de houtduif, de kauw geheel op het appèl ontbrak en ook kleinere soorten als veldleeuwerik, zwarte mees, grote lijster, tapuit, paapje, tuinfluiter, braamsluiper, fitis, heggemus, graspieper en geelgors niet werden vastgesteld, ofschoon hun verspreidingsgebied het hier besproken gedeelte van Frankrijk omvat. Bij de enkele soorten die ik als onzeker heb genoteerd bevinden zich tuinfluiter, braamsluiper en fitis, maar omdat de eenmaal gedane waarnemingen niet met zekerheid konden worden bevestigd en het geluid dezer soorten geen enkele maal werd gehoord werden ze uit de lijst weggelaten. Geluidswaarnemingen werden bemoeilijkt, omdat veel in het voorjaar luidruchtige soorten, waaronder de zoeven aangeduide, geen of nauwelijks meer enig geluid produceerden. Gedurende de eerste dagen van de

waarnemingsperiode werden nog de nachtegaal en de zwartkop gehoord, maar daarna de eerste helemaal niet meer, de tweede nog slechts sporadisch en de koekoek en de grasmus werden in het geheel niet meer gehoord, ofschoon al deze soorten duidelijk konden worden vastgesteld, de zwartkop zelfs veelvuldig. De glanskop, wielewaal, winterkoning, tjiftjaf, fluit, goudhaantje, Europese kanarie en vink waren echter nog wel regelmatig te horen.

Het niet voorkomen van vogels, die op water of moerassige plaatsen zijn aangewezen, zoals reigers, eenden, rallen, meeuwen, sterns en de meeste steltlopers e.d. moet natuurlijk worden toegeschreven aan het ontbreken van het geschikte biotoop en het gemis aan uilen, behalve de steenuil, kan mede worden verklaard door het achterwege blijven van nachtwoarnemingen.

Het spreekt vanzelf, dat ik met het bovenstaande *niet* wil suggereren dat de situatie binnen het Franse gebied permanent zó ongunstig is als gedurende juli werd geconstateerd. Even intensieve en even langdurige observaties als waarop de Hollandse cijfers werden gebaseerd zullen zeker een belangrijk gunstiger situatie doen zien. Maar naast het in het begin van dit artikelje al vermelde doel, heeft schrijver willen aantonen, dat een paradijselijk landschap met een grote verscheidenheid aan habitaten en begunstigd door een mild klimaat, *niet* voldoende zijn om optimale voorwaarden te scheppen als het gaat om een verscheidenheid aan vogels.

- A. Hoogerwerf, P. C. Hoofdstraat 8, Bakkum (N.H.)

Litteratuur:

Verkerk, W. en M. J. C. Kolvoort. Vogels van de Duinen (avifauna van het Noord-Hollands Duinreservaat (Provinciaal Waterleidingbedrijf van Noord-Holland). Wetenschappelijke Mededeling no. 70 van de Kon. Ned. Natuurhistorische Vereniging (1967).
Peterson, Mountfort en Hollom (Ned. bew. Inr. J. Kist). Vogelgids (1954).

SPECIALE GROEPSREIZEN VOOR ORNITHOLOGEN NAAR ZUID-SPANJE

Deze reizen worden begeleid door een ter zake kundige veldornitholoog. De heer J. Swaab is bereid één der reizen te begeleiden.

Het reisprogramma bevat o.a. bezoeken aan de omgeving van Marbella en Ronda (met dagtocht naar El Bosque), de omgeving van Algeciras en Tarifa, Atlantische en Mediterrane kustzone.

Reis 1: 12 april tot 26 april 1969

Reis 2: 26 april tot 10 mei 1969

Het gezelschap zal uit ca. 16 personen bestaan. De reis wordt gemaakt per Charter-Caravelle naar en van Malaga en verder per touringcar. Reissom f 760,—.

Inlichtingen bij: Passagebureau De Vries & Co. N.V., Dam 6, Amsterdam. Tel. 24 81 74.